

Ressam Fahrelnisa Zeid'in (solda) Şakir Paşa Ailesi'nin en otoriter kadınıydı. Onun sözü herkes tarafından dinlenirdi. Aliye Berger'in (ortada) gravürü, Füreyâ Koral'ın (sağda) seramiğe başlaması da onun teşvikiyle oldu.

"Genlerden çok atmosfer önemli"

Ressam Fahrelnisa Zeid'in İzzet Melih'le yaptığı evlilikten dünyaya gelen kızı tiyatrocü Şirin Devrim, Üçü Birlikte sergisi için Amerika'dan İstanbul'a geldi. Devrim'le Şakir Paşa Ailesi'ni konuştuk.

■ Şu anda İstanbul'daki üç sergi salonu Şakir Paşa Ailesi'nin yetiştirdiği 5 büyük sanatçıyı ağırlıyor. Ailenin bu kadar sanatçı yetiştirmesinin sırrı ne sizce?

Önce sunu söylemeliyim: Bizim aile her şeyi büyük yaşadı. Aşklar, tutkular, özlemler hep büyüktü. Bazıları genlerle ilişkili diyorlar. Ama bana kalırsa genlerden çok ailedeki atmosferle ilişkili bu. Hatırlarım, büyükbabamın evinde

"Büyükbabamın paşa olmasına rağmen evde hep sanat konuşulurdu. Kime baksak, ya resim yapıyordu ya yazı yazıyordu"

Dostoyevski'den, Nietzsche'den falan bahsedilirdi. Büyükbabamın paşa, amcamın sadrazam olmasına rağmen evde hep sanat konuşulurdu. Kime baksak ya resim yapıyordu, ya yazı yazıyordu. Hatta bir gün üvey babam Emir Zeid'in köşkünde, bir yanda annem diğer yanda ağabeyim resim yaparken dayanmadım, "Aaaa", dedim, "Ben de resim yapacağım"... Fırçayı aldım ve bir resim yaptım. Annem, "Bu ne istidat" deyip, beni Akademi'ye yolladı, orada Bedri Rahmi'nin talebesi oldum. Ama ben resim çekmedi. Belki ailedekilerin kökenleri de etkili oldu bu konuda. Mesela çok tuhaf bir olay oldu. Anneannem Giritliydi. Ben de merak edip birgün Girit'e gitmişim. Müzey'e girince, baktım bir vazo. Her bir tarafından şeytanın boynuzları çıkıyor. İlginç olanı, vazo Füreyâ Ablamın yaptığı bir vazounun eşiydi. Oysa, binlerce yıl önce yapmış Giritliler... Resmini çekip

Füreyâ Ablama götürdüm. O da fotoğrafı kendi vazosunun yanına koydu ve bu hikayeyi her gelene anlattı. Bu durumun da katkısı olabilir ailenin üzerinde.

Devrim, annesi, dayısı ve ağabeyinin sergilerini izlemek için Amerika'dan geldi.

Sergide buluştular

Şakir Paşa Ailesi'nin kadınları Fahrelnisa Zeid, Aliye Berger ve Füreyâ Koral bir sergide ilk kez buluştu. Ailenin öteki üyeleri Cevat Şakir ve Nejad Devrim'in sergileri de sürüyor

MEHMET KENAN KAYA

Üçü Birlikte: Fahrelnisa, Aliye, Füreyâ"... Bu, geçen hafta Kazım Taşkent Sanat Galerisi'nde açılan ve 3 Kasım'a kadar devam edecek yeni bir serginin adı. Sergi afişinde yüzlerinde tebessüm bize bakan kadınların hepsi aynı aileye mensup: Fahrelnisa ve Aliye, Şakir Paşa'nın kızları; Füreyâ ise torunu... Ama bu kadar değil: Çünkü üçünün de, büyük acılar, tutkularla geçen "fırtınalı" hayatları Türk plastik sanatlarının da önemli kilometre taşlarını oluşturuyor. Bu yüzden de, Ferit Edgü'nün küratörlüğünde gerçekleştirilen sergide; resimler, seramikler, gravürler yanı sıra o zorlu yaşam mücadelelerinin izleri de var.

Portre: Yalnızlıktan kaçış

Fahrelnisa'yla başlarsak... Resime 14 yaşında, Akademi öğrenciliğiyle başlayan Fahrelnisa, Namık İsmail'in atölyesinde dersler almış ve dünyanın birçok ülkesinde sergiler açmıştı. Kızı Şirin Devrim, "Ben gözümü açtığımdan beri elinde resim fırçası vardı" diyor annesi için; "Resim yapmak onun için soluk alıp vermek gibi bir şeydi." Fahrelnisa'nın -başta "Cehennem" olmak üzere- yaptığı bütün tablolar büyük yankı uyandırdı. Ama Fahrelnisa denilince akla ilk gelen, onu hayata bağlayan portreleriydi. O kadar ki, yıllar önce yapılan bir röportajda Zeynep Oral'ın sorduğu "Neden portre?"

sorusuna "Yalnızlıktan kurtulmak için" diye yanıt vermişti. "Eşim Zeid'imı yitirdikten sonra kendimi bir uçurumda buldum. Boşluğa yuvarlanmamak için, bomboş atölyemde bana bir mevcudiyet gerektiğine inanırdım. Ve Zeid'imın portresini yaptım."

İntiharın eşiğinde...

Ama Fahrelnisa, Şakir Paşa Ailesi'nde sanata sığınan tek kişi değildi. Tıpkı onun gibi kardeşi Aliye de aynı yolu izlemiş ve eşi Charles Berger'in ölümünü gravür yaparak unutmaya çalışmıştı. Şirin Devrim, o yıllarda teyzesinin yaşadığı fırtınayı şu sözlerle

Aliye'nin 30 yıllık aşkı C. Berger'in ölümü onu intiharın eşiğine getirdi. Aliye'yi ölümden kurtaran ise teyzesinin teşvikiyle başladığı gravür oldu

anlatıyor: "Aliye Teyzem, Charles Berger adında bir kemancıyı sevdi. Tabii o zaman bu çok ayıp bir şeydi. 'Şakir Paşa'nın kızı Berger'in metresi' diye sözler söylenirdi etrafta. Bu hikaye 30 yıl sürdü ve 30 yıl sonra nihayet evlenip, Büyükkada'da bir eve yerleştiler. Ama 6 ay sonra, şehre inmek için vapur iskelesine gittikleri bir gün adamcağız tak diye düşüp öldü teyzemin kollarında. Aliye Teyzem, Berger'in öldüğüne bir türlü

inanamadı. Sonunda çıldırdı ve sabah kendini kuyuya atmaya kalktı. Onun üzerine annem geldi ve Aliye Teyzemi alıp İngiltere'ye götürdü. Yoksa intihar edecekti. Ve sıkıntısına iyi gelir diye eline kocaman bir bakır verdi. Teyzem gravür yapmaya böyle başladı. O kadar sevdi ki gravürü, Türkiye'deki ilk sergisini açtığında 160 gravür yapmıştı."

Füreyâ'ya gelince... Durum, Füreyâ için de pek farklı değil aslında. Şakir Paşa'nın torunu olan ve Türk seramiğinin en önemli ustalarından biri kabul edilen Füreyâ, sanatla ilk kez, hayatının en büyük dramını yaşadığı verem hastalığı sırasında tanışmış ve onu hayata döndüren de teyzesi Fahrelnisa'nın "sıkılmaması" için verdiği çamurlar olmuştu. Sonunda Füreyâ çamuru o kadar sevdi ki, senatoryumdan çıkar çıkmaz ders almak için Paris'e gitti ve ardından Türk seramiğine benzersiz eserler armağan etti.

Aile bir arada...

Sergiyeye dönersek... Fahrelnisa da, Aliye de yaşamıyor artık. En küçükleri Füreyâ'yı yitireli de 4 yıl kadar oldu. Ötekileri bilmiyoruz ama Füreyâ yaşarken böyle bir serginin düzenlenmesini, eski günlerde olduğu gibi ailesini bir arada görmeyi çok istemişti. Çünkü biliyordu ki, bu, izleyene tam da hayatını adadığı bir şeyi yeniden söyleyecekti: "Madem ateşin var, neden karanlıkta duruyorsun?"... ■

Oğlu tarafından öldürüldü

Sultan II. Abdülhamid döneminin ünlü simalarından Şakir Paşa (ortada solda), Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen oğlu Cevat Şakir tarafından öldürüldü. Tarih yazarı olan paşanın büyük kızı Fahrelnisa ve oğlu Nejad resimle, Aliye gravürle, torunlarından Füreyâ seramikle, Şirin ise tiyatroyla ilgilendi. (Fotoğraf 1908 yılında Büyükkada'da çekilmiş.)

Şakir Paşa Ailesi'nin 5 sanatçısı

Şu anda İstanbul'da Şakir Paşa Ailesi'nden 5 sanatçının eserleri sergileniyor. Fahrelnisa Zeid, Aliye Berger ve Füreyâ Koral'ın yapıtlarından oluşan ve Üçü Birlikte adını taşıyan sergi Kazım Taşkent Sanat Galerisi'nde, Cevat Şakir'in desenleri ve resimlerini kapsayan Bir Usta Bir Dünya sergisi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde, Nejad Devrim sergisi ise Galeri Nev'de izleyicileri buluyor.